

Gyógyszerészek a XIII. századi magyar alkimistaperekben

A *Syngrapha Dominicana* latin nyelvű kéziratban 1274 és 1285. évszámmal szerepel két alkimista per. Az elsőtben fennmaradt a legrégebb idő óta ismert magyarországi gyógyszerész magister *Sardus Murepsos* és Gyógyszerkönyvének — az arab nyelvből fordított *Decameron Liber Unguentorum*nak — neve. Az 1285. évi per a körmöcbányai magyar alkimista (*Mikod*) magyar nyelvű receptkönyvéről tesz említést.

Septimus Severus római császár, aki időszámításunk után 146–211 között élt, császársága előtt a dunai hadak főparancsnoka és Felső-Pannónia helytartója volt *Sibilla* nevű szabaddá tett rabszolgánője kenőcskészítéssel foglalkozott és a Veszprém megyei Tapolcafőn 1778-ban megtalált réztábla szerint *Rhispiában* (a mai Veszprémben) árulta gyógyszereit.

A magyarlakta területen gyógyszerkészítéssel kapcsolatos legrégebb időből fennmaradt személynév *Sibilla unguentaria* neve a II–III századfordulóról. A következő adat időrendben ezer évvel későbbi 1303. évi feljegyzések szerint Péter Budán volt fizikus és apothecarius [1].

Figyelemre méltó a két adat közötti időben felmerült *Magister Sardus Murepsos* neve, aki 1274-ben jelent meg egy inkvizíciós bizottság előtt Székelyudvarhelyen és a jegyzőkönyvek szerint kenőcskészítéssel foglalkozott. Magisteri címét a salernói [2] egyetemen szerezte; arab nyelvből a maga által fordított *Decameron Liber Unguentorium* című receptkönyvet használta és a nép között „ördögi híre” támadt. Ő az eddig ismert legrégebb magyar gyógyszerkészítő, aki egyetemi képzettséggel rendelkezett.

Az inkvizíciós pereket az egyház tanítása tisztaságának megvédése érdekében indították elsősorban az eretnekek, majd később az ördöggel praktizáló alkimisták ellen. Kezdetben az alkimia a filozófiai elemeket természettudományi eredményekkel összekeverő zavaros tudomány volt. A fehér ónból és vörösrézéből ötvözött arany színű bronz előállítását szülte a transmutáció gondolatát, az alkimia alapját. A vallás által tanított átváltozást, a szeplőtelen fogantatást, feltámadást stb. egybevetették a kémiában lezajló változásokkal, felhasználva az egyház szavait, szertartásait; eredménytelenség esetén kérve az ördög segítségét is. Ennek feltételezése juttatta *Sardus Murepsost* is az inkvizíció elé. Az alkimistákat az inkvizíciós pereket vezető szerzetesek elnézően kezelték, aminek oka az akkori időben kedvelt *aqua vitae* készítése lehetett. Ez a gyakorlat a keleti népeknél a rózsaoilaj készítése révén már jóval előbb ismert volt, de amikor a nyugatiak is átvették, leggyorsabban a kolostorok szerzetesei között terjedt el. Ezt támasztja alá a Domonkos-rend 1288-ban Riminiben és 1323-ban Barcelonában kelt tilalmi rendelete. Magyarországon a XIII. században az inkvizíciós pereket a *Syngrapha* nevű latin nyelvű kéziratukban jegyezték fel, ennek *Hofman Tamás* által 1690-ben készített másolat 43 oldalán olvasható

1274. és 1285. kelettel (*Fehér M. Jenő* fordításában) az alábbi két per

Magyarországon jegyzőkönyvünk tanúsága szerint az első alkimista per 1274-ben folyt le *Sardus* magister ellen. A vádlott, akit a székelyudvarhelyi kolostorba idéztek böszörmény volt [3] és Salerno egyetemén szerezte magisteri címét. A jegyzőkönyv hangsúlyozza, hogy nem mint foglyot tartják a kolostorban, hanem önként jelent meg a vizsgálaton, mert a keresztény hívők között „ördögi híre támadt” Teljes neve: *Sardus Murepsos*, ami azt mutatja, hogy görög műveltsége is volt és főként kenőcsök készítésével foglalkozott. A salernói egyetemen másolt könyvei sorában megemlíti a „*Decameron Liber Unguentorum*”-ot (kenőcsök könyve), melyet ő fordított le arab nyelvből magyarra. A bizottság nagy tiszteletben tartotta és a székelyudvarhelyi templomban nagy tömeg előtt ünnepélyes esküt tett, hogy a sáttannal semmiféle kapcsolata nincs és csak az emberek betegségeinek gyógyítására törekszik. Minden okunk megvan arra, hogy feltételezzük a vizsgálat szándékát: védekezésnek tekinteni a tudós javára, a lakossággal szemben, amely ördögi kapcsolatainak hírére életét fenyegette. Az ünnepélyes eskütétel után az inkvizítor, *Frater Gergely* osculum pacisszal bocsátotta el [4].

1285-ben Körmöcbányára idézték be *Gottfried* 66 éves *civis eruditus* (tanult polgárt), egy *Miklós* nevű magyar aranycsináló özvegyének Erzsébetnek a vádja alapján miszerint, hogy az „ördöggel trafikál” és ártást hoz a népre. A bizottság tagjai — a vizsgálatot megelőzően — meglátogatták a vádlottat házában, ahol lombikokat, ampullákat és különféle vénykészítő eszközöket találtak (alembici et ampullae et diversa receptacula). A másnapi kihallgatás alkalmával kiderült, hogy az özvegy bejelentése bosszúból történt, mert férje (*Mikod*) magyar nyelvű receptkönyvét megtartotta magának a vádlott és valami csekély összeget fizetett érte *Gottfried* polgár tanúként meghívatta *György* bártfai és *Jeromos* eperjesi polgárokat (akik szintén alkimisták voltak) és velük bizonyította, hogy *Miklós* a sok kísérletezéssel eladósodott; ők adták neki kölcsönt és a jelzett könyvet, mint zálogot hagyta *Gottfriednél*, aki csak saját jószántából adományozott 10 dénárt az özvegynek. A végzés ez esetben is szűkszavú: felmentés, de a vádlottnak és a két tanúnak szintén esküt kellett tennie, hogy nem kötnek szövetséget az ördöggel.

IRODALOM

1. *Baradlai*: Gyógyszerészet Története I. kötet (1930)
2. *Nagy S.*: A magyar nép kialakulásának története. Transylvania (1956). — 3. *Padányi V.*: Dentumagaria Transylvania (1956). — 4. Régi könyvek és kéziratok MTA Bp. Propaganda és Népművelésügyi Iroda (1974). — 5. *Fehér M. J.*: Magyar Történelmi Tanulmányosorozat II kötet (1968)

Lendvay András

9300 Csoma Szabadság tér 10.

A BIOKÉMIA LEGÚJABB FEJLŐDÉSE

Ref.: Pharm. Ztg. 121, 1009 (1976).

1976. július 25-től 30-ig tartották a hamburgi Messenpalastban a „Biochemie 1976” elnevezésű szakmai kiállítást, melyen a legújabb technikai és tudományos eredményeket ismertették. A kiállítással egy időben folyt a hamburgi kongresszusi központban a 10. Nemzetközi Biokémiai Kongresszus a német biológiai-kémiai társaság rendezésében. A rendezvényen 53 országot képviselő 4000 orvos és tudós vett részt, közöttük Magyarország, Csehszlovákia, Lengyelország, Románia és a Szovjetunió küldöttei, valamint a harmadik világ számos országának képviselői.

A „Biochemie 1976” kiállítást — ugyanúgy, mint a kongresszust — legutóbb 3 évvel ezelőtt Stockholm-

ban rendezték meg. Ezúttal is a biokémiai labor legkorszerűbb technikáját és felszerelési tárgyait mutatták be. A három csarnokban hét ország 80 kiállítója szerepelt. Hivatalos küldöttséggel képviseltette magát az NDK, Nagy-Britannia, Norvégia, Svédország, Svájc és az USA. A kiállítás súlypontját a biokémiai labor munkáját megkönnyítő készülékek, telepek, felszerelések, reagenciák alkották; főleg analitikai és mérőműszerek, valamint elektromos laborkészülékek.

A keretműsört kollokviumok sorozata képezte, melynek keretében 3000 rövid tudományos referátumot tartottak. A konferencia nyelve csak angol volt. Végül a rendező társaság a biokémiai labor új munkamódszeit mutatta be (149)

R. B.